

**ПРОБЛЕМА ВІДТВОРЕННЯ ІДІОСТИЛЮ
У КОНТЕКСТІ УКРАЇНОМОВНОГО ПЕРЕКЛАДУ РОМАНУ ЙОЗЕФА РОТА «ЙОВ»**

**THE CHALLENGE OF REPRODUCING IDIOLECT IN THE CONTEXT
OF UKRAINIAN TRANSLATION OF JOSEPH ROTH'S NOVEL "JOB"**

Ліпісовецька О.М.,

orcid.org/0000-0001-8257-0688

*викладач кафедри германської філології та зарубіжної літератури
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Лавренчук Т.С.,

orcid.org/0000-0001-7600-6060

*викладач кафедри германської філології та зарубіжної літератури
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

Борова Л.О.,

orcid.org/0000-0003-0116-8211

*викладач кафедри германської філології та зарубіжної літератури
Житомирського державного університету імені Івана Франка*

У статті на матеріалі роману Йозефа Рота «Йов» та його україномовного перекладу Юрка Прохаська здійснено аналіз та зроблено акцент на індивідуальному стилі саме перекладача, а не автора, оскільки цей аспект відіграє вирішальну роль у результаті перекладацької діяльності. Сьогодні існує концептуальний термін перекладацька особистість або ж особистість перекладача, який описує внутрішні та зовнішні особистісні характеристики перекладача, що неодмінно впливають на процес та результат перекладу. До цього терміну відносяться когнітивні та соціокультурні компетенції, які сприяють розумінню перекладача значення та інтенції тексту мовою оригіналу. Ідіостиль перекладача відображає його професійні навички, досвід та здатність співпрацювати з автором оригінального тексту, від чого залежить успіх перекладу, його адекватність та доступність. Однак, існує питання доцільності використання ідіостилю, оскільки завдання перекладача – зберегти автентичність тексту мовою оригіналу та забезпечити правильність перекладу. Індивідуальні стильові рішення, які можуть порушити зміст першопочаткового твору, мусять уникатися. Основна мета перекладу – це передача автентичного змісту тексту, а не підкреслення індивідуальності перекладача, його бачення та його власного стилю. В результаті зловживання власним ідіостилем перекладач може досягти зворотного результату своєї мети: переклад не відповідатиме оригіналу, цільова аудиторія може не зрозуміти сутність цих перекладацьких рішень, порушується інтенція автора та втрачається гармонія стилю твору. У статті ведеться пошук відповіді на питання, що стосуються міри та доцільності введення індивідуального стилю перекладача в текст мовою перекладу на основі перекладу Юрка Прохаська, який прийняв рішення використати значну кількість галицизмів в україномовному тексті, хоча німецькою мовою діалектизми відсутні.

Ключові слова: ідіостиль, перекладознавство, перекладач, автор, перекладацькі трансформації.

The article analyzes the idiolect of the translator in the context of the novel «Job» by Joseph Roth and its Ukrainian translation by Yurko Prokhasko. The emphasis is placed on the translator's personal style, rather than the author's, as this aspect plays a crucial role in the process and outcome of translation. The term «translator's personality» or «translation persona» is used to describe the internal and external personal characteristics of the translator that inevitably affect the process and outcome of translation. These include cognitive and socio-cultural competencies that help the translator understand the meaning and intention of the original text.

The translator's individual style reflects their professional skills, experience, and ability to collaborate with the author of the original text, which determines the success of the translation, its adequacy, and accessibility. However, there is a question of the appropriateness of using idiolect, as the translator's task is to preserve the authenticity of the original text and ensure the correctness of the translation. Individual stylistic decisions that may undermine the content of the original work must be avoided.

The main goal of translation is to convey the authentic meaning of the text, not to emphasize the translator's individuality, vision, or style. The misuse of idiolect by the translator can result in the opposite outcome of their goal: the translation may not correspond to the original, the target audience may not understand the essence of these translation decisions, the author's intention may be violated, and the harmony of the style of the work may be lost. The article searches for an answer to the question of the measure and appropriateness of introducing the translator's individual style into the text of the translation based on Yurko Prokhasko's translation, who decided to use a significant number of Gallicisms in the Ukrainian text, although they are absent in the German language dialects.

Key words: idiolect, translation studies, translator, author, translational transformations.

Постановка проблеми. Проблема місця перекладача у процесі перекладу художнього тексту завжди викликала дискусії, питання та сумніви, оскільки, з одного боку, мета перекладача полягає

у передачі змісту оригіналу, збереженні тонкощів індивідуального стилю автора та настрою його твору, а з іншого, кожен перекладач – це окрема особистість, яка має власні напрацювання, досвід та знання і через призму свого художнього світобачення може інтерпретувати кожен текст по-своєму, що може підштовхнути його до використання особистих стильових особливостей в перекладі.

Аналіз останніх досліджень та публікацій.

До проблем визначення індивідуального стилю вже не раз у різні часи зверталися науковці. С. Єрмоленко наголошує, що саме формування мовної картини світу є фундаментом для ідіостилу. С. Форманова говорить про індивідуальну своєрідність автора та її вплив на стиль мовлення. Мовним портретом автора, який впливає на створення індивідуального стилю, займається В. Стецій. Лексико-семантичні особливості авторського стилю розглядає Л. Тиха. Проблему індивідуального стилю власне перекладача досліджував М. Зеров, який вказав на «стилістичний такт перекладача». Мовну багатозначність та інтерпретацію художнього тексту розглядав І. Гачечиладзе. В. Коптілов підтверджує, що неможливо повністю позбутися стилю перекладача у перекладі, хоча варто якомога точніше передавати індивідуальний стиль саме автора.

Постановка завдання. Головне завдання наукового пошуку полягає у визначенні ідіостилу як поняття та необхідного аспекту при перекладі, а також в аналізі причин, доцільності та відтворення ідіостилу у перекладі вищезазначеного роману.

Виклад основного матеріалу. Загальновідомим є розуміння того, що адекватний успішний переклад може бути досягнутим завдяки глибокому аналізу стилю та образності оригінального тексту. Не менш важливим є культурний контекст країни мови перекладу, оскільки індивідуальний авторський стиль має бути перекладеним з урахуванням особливостей в нашому випадку української культури, її менталітету та традицій. Тому необхідним є врахування особливостей української мови та її морфологічної та синтаксичної структури, а саме доцільно та влучно використовувати такі лексику, граматичні форми та синтаксичні конструкції, які б відображали стиль автора. Для цього надважливими є практичні аспекти перекладу, зокрема, перекладацькі стратегії та методи, що використовуються для відтворення вищезазначених особливостей.

Застосування індивідуального стилю перекладача у перекладах є досить поширеним яви-

щем. Кожен перекладач має свої унікальні здібності, досвід і способи виразності, які впливають на його перекладацький стиль. Індивідуальний стиль перекладача включає в себе різні аспекти, такі як вибір слів, фраз, синтаксичні структури, тон та ритм тексту, а також загальну організацію перекладу.

Перекладачі розробляють свій стиль на основі свого навчання, досвіду і особистого підходу до перекладу. Деякі перекладачі віддають перевагу більш точному і літературному стилю, зосереджуючись на передачі інформації з мінімальними змінами у виразності. Інші перекладачі, натомість, ставлять акцент на передачу емоцій, атмосфери і стилю автора оригінального тексту, що може призводити до більш вільного або творчого підходу до перекладу.

Індивідуальний стиль перекладача також може залежати від жанру тексту. Наприклад, переклад художньої літератури може вимагати більш творчого підходу, де перекладач може використовувати різні стилістичні засоби для передачі атмосфери та емоцій оригіналу. З іншого боку, технічний переклад може бути більш об'єктивним і точним, з меншим простором для індивідуальних виразних відтінків.

Юрко Прохасько є українським філологом, літературним дослідником та літературним критиком, який народився й проживає на Заході України. Місце його проживання суттєво вплинуло на його мовні особливості. Саме тому у своїх перекладах він віддає перевагу діалектним виразам цієї місцевості, а не стандартним мовним еквівалентам. Він вважає, що колись існувала високорозвинена та витончена галицька українська мова, і спростовує помилкові уявлення про її переповненість німецькими та польськими впливами. Юрко Прохасько має бажання відродити галицьку літературну мову, оскільки він вбачає потенціал цієї мови для точного та ефективного перекладу у багатьох випадках. Він також підкреслює необхідність припинити сприймання мови як сукупності архаїчних слів, а замість цього розглядати мову як цілісне джерело збагачення, яке можна використовувати при перекладі [9]. Тобто, мову не слід ділити та створювати обмеження для її використання, а натомість розглядати її як неподільний засіб досягнення найбільш адекватного та якісного перекладу оригіналу.

Йозефа Рота Юрко Прохасько називає «незаслужено забутим галицьким автором» (адже він народився і довгий час проживав він на Галичині) і підкреслює, що для нього важливо було відновлювати це тло [4, с. 128]. Роман, досліджуваний

у роботі, розповідає про життя єврейського вчителя Менделя Зингера, який на своєму шляху пережив багато доленосних поворотів і врешті цілком змінився у порівнянні зі своїм образом на початку твору.

Варто зазначити, що під час перегляду тексту вплив галицизмів на лінгвістичну природу був безпосередньо спостережений, проте це не суттєво впливало на здатність сприйняти його інформаційний зміст. Більшість діалектизмів можливо витлумачити з контексту, хоча певні лексичні одиниці вимагали використання словника [4, с. 129]. Випадки вживання галицизмів, які мають відповідники в літературній мові, проте перекладачем не використані (зарібок – заробіток; вуйко – дядько; пражити – палити) не поодинокі:

1. *Man stieß das Fenster auf, die Kerzen ermannten sich und brannten friedlich ihrem Ende zu* [11]. Дієслово першої частини речення перекладено як «розчахнув», літературний відповідник якого «настіж відчиняти».

2. *...stellte ihn auf die Fuhre des Kutschers Sameschkin und reiste nach Kluczysk* [11]. Іменнику «фіра» в перекладі відповідають словникові варіанти «віз», «підвода». Однак, саме «фіра» за формою більш наближена до «Fuhre» з першотвору.

3. *Mit der Linken trommelte sie gegen das braune Holz* [11]. «Ліва рука» в перекладі – «лівіяця».

4. *Ein Stück Dreck, lagerte er im Winkel* [11]. Виділений іменник в тексті перекладу – «закапелок», а його літературний відповідник – «куток».

5. *...in der freudigen und grausigen Erwartung, einen Toten zu halten* [11]. Прикметник «моторошний, страшний» звучить у тексті як «жаский».

6. *Ihre langen, schwarzen Röcke flatterten* [11]. Перекладеному Юрком Прохаськом слову «кабат» відповідають слова «китель», «солдатська куртка».

7. *Mit klammen Fäusten befreite sie ihn vom Schnee* [11]. Іменник «кулак» у перекладі – «п'ястук».

8. *...ein kleines Lichtlein flammte in seinen großen, grauen, hervorquellenden Augen auf* [11]. Прикметник «витріщений» має форму «вибалушений».

9. *...sieben Jahre, davon saß ich zwei im Zuchthaus* [11]. «В'язниця» у перекладі Юрка Прохаська – «цюпа».

10. *Er ist ein Grobian, aber edel und tapfer, dachte er* [11]. «Простак» чи «неосвічена людина» в тексті перекладу – «гбур». Варто зазначити, що в цьому випадку форма діалектизму наближена до оригінального слова.

11. *...ein Rad war locker geworden, einem anderen fehlten zwei Speichen* [11]. «Спиця в колесі» замінена на «шприх», що також звучанням схоже на німецький варіант.

12. *Und während es um seine Lippen lächelte und während es seinen Kopf schüttelte* [11]. Прислівники «поки» – це «заки» у перекладі.

13. *... die kleinen Messingräder an den Füßen der Betten* [11]. «Латунний» у перекладі – «мосяжний».

14. *Der Doktor stieß ihr eine Spritze in den Schenkel* [11]. Іменник «укол» перекладений варіантом «заштрик».

15. *Die Fässer und Bottiche füllte er mit heißem Wasser* [11]. Перший виділений іменник у перекладі – «бочівка», другий – «кадіб», яким відповідають «бочка, діжка» та «велика діжка» відповідною.

Мета такого перекладу, як було згадано вище, в основному полягає в поверненні до життя галицької мови. Проте складно не звернути увагу на те, що в більшості випадків вибір перекладачем лексичної одиниці є доволі влучним, адже велика кількість німецьких слів схожі за формою на обрані ним діалектизми.

Таким чином, ми спостерігаємо чітко виражений намір перекладача ідентифікувати зазначеного автора як представника галицької літератури та відтворити його текстів у перекладі так, щоб вони мали звучання, ніби були написані українською мовою автором з самого початку. Це унікальна та недостатньо розповсюджена стратегія перекладача, яка заслуговує на увагу та подальше наукове дослідження.

Висновки. Дослідження перекладацької діяльності Юрка Прохаська призвело до розуміння того, що індивідуальний стиль перекладача відіграє величезну роль у результаті перекладу, а також впливає на форму тексту і його сприйняття. Перекладений ним роман «Йов» не сприймається як німецькомовний при прочитанні, адже перекладач трансформував і адаптував текст таким чином, що складається враження, що він був написаний українським автором з Галичини. Це і є той ефект, якого Юрко Прохасько намагався досягнути, вважаючи Йозефа Рота українським, галицьким письменником. Завдяки проведеному аналізу лексичних одиниць в тексті можна зробити висновок, що, маючи широкий спектр літературних відповідників, перекладач навмисне робив вибір на користь територіального діалекту, успішно адаптуючи твір для знайомого з українською культурою і мовою читача.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Іваницька М.Л. Місце особистості перекладача в українсько-німецьких літературних взаєминах : монографія. Чернівці, 2015. 604 с.
2. Й. Рот. Йов : Фальшива вага / пер. з нім. Юрка Прохаська. Київ, 2010. 352 с.
3. Лесин В.М., Пулинець О.С. Словник літературознавчих термінів. Київ : Радянська школа, 1965. С. 358.
4. Ліпісовецька О.М. Теоретичні засади дослідження ідіостилю у перекладах художніх текстів. *Сучасні філологічні дослідження та навчання іноземної мови в контексті міжкультурної комунікації* : збірник студентських наукових робіт XIII Всеукраїнської наук.-практ. інтернет-конф. студентів, аспірантів і молодих науковців, м. Житомир, 6 листопада 2-20 р. Житомир, 2020. С. 126–130.
5. Мазур О.В. Дослідження творчої особистості перекладача у світлі теорії контекстів. *Науковий вісник Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки*, 2011. № 6(2), С. 65–71.
6. Матвіїшин О. Українська проза початку ХХ століття в перекладах німецькою мовою: лінгвокультурний вимір : дис. канд. філолог. наук : 10.02.16. Дрогобич, 2011. 227 с.
7. Інститут післядипломної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка. Мовна особистість та різні підходи до її вивчення. *Кафедра мовно-літературної освіти*. URL: <http://mova.ippo.kubg.edu.ua/movna-osobystist> (дата звернення: 20.05.2023).
8. Науменко А.М. Складові індивідуального стилю перекладача. *Новітня філологія*. 2010. № 13(33). С. 141–152.
9. Філософії перекладу: Юрко Прохасько. *Збруч*. URL: <https://zbruc.eu/node/66829> (дата звернення: 20.05.2023).
10. Шум О. В. Особливості трансляції ідіостилю та стилю перекладача (на прикладі романів В.Барки, О.Гончара та І.Багряного). *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова. Серія 9*. 2014. Вип. 11. С. 277–280.
11. Joseph Roth: Hiob. Roman eines einfachen Mannes. *Projekt Gutenberg-DE*. URL: <https://www.projekt-gutenberg.org/roth/hiob/chap001.html> (дата звернення: 10.03.2023).

УДК 81'25

DOI <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2023.28.2.28>

ВИКОРИСТАННЯ СТРАТЕГІЇ ДОМЕСТИКАЦІЇ В ПЕРЕКЛАДІ ХУДОЖНЬОГО ФІЛЬМУ “PETER RABBIT”

ON USING THE STRATEGY OF DOMESTICATION WHILE TRANSLATING FEATURE FILM “PETER RABBIT”

Лютянська Н.І.,

orcid.org/0000-0003-2807-8339

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри теорії та практики перекладу з англійської мови
Чорноморського національного університету імені Петра Могили

У статті йдеться про особливості використання стратегії доместикації в дубльованій версії художнього фільму “*Peter Rabbit*” українською мовою. Велика кількість іншомовної кінопродукції зумовлює затребуваність такої послуги як переклад кінофільмів. Відповідно зростає й інтерес науковців до вищезазначеного явища. У дослідженні йдеться про труднощі, які виникають під час кіноперекладу. Зазначаються і різновиди кіноперекладу та вимоги до кожного з них. Практичний же процес перекладу кінофільмів передбачає врахування особливостей вербального і невербального компонентів, і відповідно, обрання необхідних стратегій перекладу. Дається визначення власне поняттям «стратегія» та «перекладацька стратегія». Для врахування етноспецифіки кінофільмів перекладачі послуговуються стратегіями форенізації або доместикації. За змістом вищезазначені поняття є протилежними. Крім того, кожне з них має свої особливості, переваги та недоліки. Використання тієї чи іншої стратегії залежить від ряду факторів. Форенізацію застосовують коли неможливо передати елемент іншомовної культури засобами цільової мови. У той час, як доместикацію застосовують для мінімізації іншомовного впливу. Переклад фільму в цілому неможливий без відтворення його назви, яка передає зміст фільму. Приділяється увага і стратегіям адаптації назв кінофільмів. Серед перерахованих у статті: дослівний переклад, трансформація назви та заміна назви фільму. Кожна з вищезазначених стратегій застосовується в певній ситуації. Далі подається аналіз обраного кінофільму, починаючи з назви. Зазначаються і приклади використання стратегії доместикації у дубльованій версії. Робиться